

ПРОЦЕС ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

ПАРХОМЕНКО Н. О.

кандидат економічних наук

ДАНІЧ В. М.

доктор економічних наук

Луганськ

Кризовий стан підприємства характеризується погіршенням фінансових результатів діяльності, нездатністю отримання прибутків. Враховуючи, що виникнення кризи на підприємстві несе загрозу самому існуванню підприємства, втраті конкурентних переваг і пов'язане з відчутними втратами капіталу його власників, можливість настання фінансової кризи має обов'язково прогнозуватися.

Питання прогнозування фінансової кризи на підприємстві тривалий час цікавить зарубіжних і вітчизняних науковців. Так, українські та російські економісти під різним кутом зору визначають напрями вирішення питань прогнозування фінансових криз на підприємстві. З. Н. Борисова [1] вивчає проблеми прогнозування та розпізнавання криз організації на ранніх стадіях. А. І. Півень [9] займається вивченням питань ранньої діагностики та подолання фінансової кризи на підприємстві. О. А. Островська [10] приділяє увагу інструментарію прогнозування банкрутства підприємств. Значна кількість досліджень присвячена аналізу та оцінці методів прогнозування фінансових криз. Але проблемам визначення послідовності здійснення операцій з прогнозування фінансової кризи на підприємстві приділено недостатньо уваги.

Метою дослідження є визначення послідовності процесу прогнозування фінансової кризи на підприємстві.

Першочерговими завданнями антикризового управління підприємством є нейтралізація загроз кризових явищ. Прогнозування фінансової кризи на підприємстві повинне відповісти на запитання: що є причиною кризи, яким чином буде здійснюватися розвиток підприємства; яким чином слід діяти, щоб мінімізувати дію кризи.

Прогноз, у свою чергу, – це ймовірне, аргументоване судження про стан об'єктів (процесів) в майбутньому, про альтернативні шляхи і терміни досягнення певних результатів [3, с. 36]. Прогнозування – це процес формування прогнозів на основі аналізу тенденцій і закономірностей розвитку об'єкта (процесу) [6, с. 13]. Згідно з визначенням В. О. Василенка: «Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі» [2, с. 12].

Прогнозування фінансової кризи на підприємстві пов'язане з визначенням обсягів виробництва та реалізації продукції; прибутку підприємства; рівня використання виробничих потужностей тощо. Прогнозування фінансової кризи на підприємстві може здійснюватися різними методами. Серед них слід виділити фундаментальні (причинно-наслідкові), які в своїй основі опираються на аналіз динаміки попиту і пропозиції, а також сучасні економіко-технічні: методи розпізнавання образів і ситуацій, виділення трендів і коливань, фрактального аналізу тощо. Прогнозування фінансової кризи – це прогнозування можливих варіантів розвитку підприємства, як в умовах пасивного спостереження, так і з визначенням та реалізацією низки антикризових заходів. Вони включають скореговані планові показники діяльності, плановані й реалізовані варіанти їх досягнення.

Своєчасно прогнозована криза дозволяє визначити ставлення до підприємства, замислитися над необхідністю і доцільністю виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг. До того ж, прогнозуючи фінансову кризу на підприємстві, керівництво підприємства замислюється над управлінням витратами та формує певні конкурентні переваги.

Результат прогнозування фінансової кризи має певне значення для формування стратегії діяльності підприємства, а інструмент прогнозування повинен відповідати певним вимогам, які забезпечать якісний прогноз. Прогнозування фінансової кризи дає змогу здійснювати моніторинг, оцінку та аналіз розвитку підприємства; виявляти тенденції зміни факторів внутрішнього та зовнішнього середовища; виявляти негативні та позитивні явища, які можуть впливати на процес управління.

Розглянемо більш детально кожен з етапів процесу прогнозування фінансової кризи. Розпочинати прогнозування кризи необхідно з уявлення про цілі підприємства та характеристик зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства [1; 9], які можуть потенційно слугувати причиною кризового розвитку підприємства. Перші спроби прогнозування фінансової кризи й завершувалися цим етапом: якщо окремі ознаки і характеристики діяльності підприємства були незадовільними, робився експертний висновок про несприятливі тенденції розвитку та ймовірність банкрутства [10]. Зважаючи на те, що емпіричний (якісний) висновок не є суттєвим обґрунтуванням можливості настання фінансової кризи, виникає необхідність розширення методичного інструментарію прогнозування фінансової кризи на підприємстві, що призведе до підвищення рівня обґрунтованості управлінських рішень в антикризовому управлінні.

Виходячи з цього, наступним етапом прогнозування фінансової кризи на підприємстві є визначення індикаторів фінансової кризи. О. Г. Мельник під бізнес-індикаторами пропонує розглядати кількісні вимірники властивостей, стану, розвитку підприємства, його складових та середовища функціонування, за допомогою яких суб'єкти діагностики відслідковують, аналізують та прогнозують тенденції змін окремих сфер діяльності організації [8]. Необхідно розробити індивідуальну систему індикаторів кризи, яка б враховувала специфіку діяльності кожного підприємства [9]. Так, для підприємства галузі харчової промисловості показником-індикатором настання фінансової кризи може бути, у першу чергу, зменшення обсягів реалізації продукції; для підприємства галузі машинобудування – збільшення неліквідних запасів тощо. Також необхідно розрахувати безпечні межі для кожного з показників-індикаторів фінансової кризи. Порівняння фактичних показників діяльності підприємства з показниками-індикаторами дає можливість вчасно вжити необхідні заходи з недопущення фінансової кризи [9; 11]. Якщо на підприємстві за показниками-індикаторами не виявлено фінансової кризи, доцільно мінімізувати слабкі сторони діяльності підприємства та посилити сильні. Аналіз індикаторів про можливі зміни стану підприємства, запропонований вітчизняними дослідниками, дозволяє розглядати в сукупності цілий ряд параметрів, які служать індикаторами кризових явищ, наростання погроз виконанню місії підприємства, або, навпаки, можуть свідчити про розширення його можливостей.

Наступним етапом прогнозування фінансової кризи є з'ясування можливих сценаріїв розвитку підприємства та виявлення причин настання фінансової кризи. Сьогодні існує багато методів дослідження цього явища: статистичний, моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства, експертні оцінки тощо. У літературі найбільшу популярність отримали дискримінантні моделі оцінки ймовірності банкрутства: моделі Альтмана, Ліса, Таффлера, Беермана, Краузе. Але вітчизняні дослідники – І. О. Бланк, Г. В. Савицька, О. О. Терещенко та інші вважають, що в сучасних умовах українським підприємствам недоцільно їх застосовувати [5; 10]. О. В. Пернарівський називає такі причини недоцільності їх використання: не враховуються галузеві особливості підприємств; моделі розроблено на аналізі фінансової звітності за американськими стандартами; більшість коефіцієнтів по-іншому впливають на фінансовий стан українських підприємств; граничні значення коефіцієнтів недосяжні для українських підприємств; на показники діяльності українських підприємств великий вплив мають чинники політичного і соціального характеру тощо [8; 10]. Серед вітчизняних інструментаріїв прогнозування фінансової кризи варто назвати моделі О. О. Терещенка, Ю. Є. Чирва, Ю. В. Скрипник, О. Б. Андрушко та інших [4; 5; 10]. На жаль, доскональних моделей прогнозування фінансової кризи не існує, що пов'язано з нестабільністю економіки, незавершеністю створення правової бази діяльності підприємств і відсутністю інформаційної бази, яка б давала можливість перевіряти

різноманітні методики та обирати дієву. Використання декількох методів одночасно та отримання однакового результату дає можливість зробити висновок про подальший розвиток подій на підприємстві.

Останнім етапом стає прийняття управлінських рішень щодо попередження фінансової кризи на підприємстві та нейтралізації слабких сторін в діяльності. Такі дії сприяють зменшенню ймовірності настання фінансової кризи на підприємстві та недопущенню банкрутства.

ВИСНОВКИ

Отже, метою прогнозування фінансової кризи на підприємстві є забезпечення реалізації таких заходів: моніторинг факторів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, визначення показників-індикаторів фінансової кризи та меж для кожного з них, виявлення причин кризи та глибини кризових явищ, визначення параметрів розробки стратегії та тактики антикризового управління підприємством для забезпечення конкурентних переваг.

Прогнозування фінансової кризи здійснюється з метою констатації фінансової кризи та її глибини, встановлення причин і факторів її виникнення, виявлення внутрішніх резервів подолання кризових явищ. Попередня підготовка до фінансової кризи на підприємстві надасть більше шансів запобігти банкрутству, зробити перебіг кризи м'якшим, її перебіг супроводжуватиметься меншими часовими та матеріальними втратами, дозволить витримати конкурентну боротьбу. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Борисова З. Н.** Прогнозирование и распознавание кризисов развития организации на ранних стадиях / З. Н. Борисова // Проблемы современной экономики.– 2010.– № 2(26).– [Электронный ресурс].– Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=24059>
- 2. Василенко В. О.** Антикризове управління підприємством: Навч. посібник.– К.: ЦУЛ, 2003.– 504 с.
- 3. Вітлінський В. В.** Моделювання економіки: [навч. посіб.] / Вальдемар Володимирович Вітлінський.– К.: КНЕУ, 2003.– 408 с.
- 4. Гудзь Т.** Практика застосування зарубіжних та вітчизняних методик діагностики банкрутства підприємств / Т. Гудзь // Світ фінансів.– 2005.– Випуск 3-4 (4-5).– С. 111 – 121.
- 5. Єлісеєва О. К., Решетняк Т. В.** Методи та моделі оцінки та прогнозування фінансового стану підприємств : Монографія.– Краматорськ: ДДМА, 2007.– 208 с.
- 6. Макаренко Т. І.** Моделювання та прогнозування маркетингу / Тетяна Іванівна Макаренко.– К.: ЦНЛ, 2005.– 160 с.
- 7. Мельник О. Г.** Бізнес-індикатори в системі полікриптеральної діагностики діяльності підприємства / О. Г. Мельник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка», 2009.– № 7. [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2009_657/07.pdf.
- 8. Пернарівський О. В.** Моделі прогнозування неплатоспроможності підприємств та проблеми їхнього викорис-

тання в Україні / О. В. Пернарівський // Актуальні проблеми економіки.– 2003.– № 4.– С. 24 – 27.

9. Півень А. І. Механізм побудови системи ранньої діагностики та подолання фінансової кризи на підприємстві / А. І. Півень // Вісник КПІ.– 2010.– № 5.– [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_5/statti/Piven.pdf.

10. Островська О. А. Удосконалення інструментарію прогнозування банкрутства підприємств / О. А. Островська.– [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vkib/2010_1/Ostrovska.html.

11. Черняк О. І. Виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та можливого його банкрутства / О. І. Черняк, О. В. Крехівський, В. О. Монаков, Д. В. Ящук // Статистика України.– 2003.– № 4.– С. 87 – 94.